

VODIČ O AUTORSKIM PRAVIMA

SLOBODNA UPOTREBA AUTORSKIH DELA

SHARE
FOUNDATION

VODIČ O AUTORSKIM PRAVIMA - SLOBODNA UPOTREBA AUTORSKIH DELA
SHARE FONDACIJA
MART 2017.
UREDNICI: ĐORĐE KRIVOKAPIĆ, VLADAN JOLER
AUTORKA: JELENA ADAMOVIĆ
LEKTURA: MILICA JOVANOVIĆ
DIZAJN I PRELOM: OLIVIA SOLIS VILLAVERDE

ŠTAMPARIJA: NS PRESS DOO NOVI SAD
TIRAŽ: 200

HEINRICH BOELL STIFTUNG
SERBIA, MONTENEGRO, KOSOVO

CIP - Каталогизacija u publikaciji

Библиотека Матице српске, Нови Сад

347.78(036)

АДАМОВИЋ, Јелена

Slobodna upotreba autorskih dela : vodič o autorskim pravima / [Jelena Adamović]. - Novi Sad : Share foundation, 2017 (Novi Sad : NS press). - 51 str. ; 24 cm

Tiraž 200. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-89487-11-4

a) Ауторска права - Водичи

COBISS.SR-ID 312990215

ATTRIBUTION-SHAREALIKE CC BY-SA

This license lets others remix, tweak, and build upon your work even for commercial purposes, as long as they credit you and license their new creations under the identical terms. This license is often compared to "copyleft" free and open source software licenses. All new works based on yours will carry the same license, so any derivatives will also allow commercial use. This is the license used by Wikipedia, and is recommended for materials that would benefit from incorporating content from Wikipedia and similarly licensed projects.

7 UVOD

9 POJAM I DEFINICIJA AUTORSKOG PRAVA

11 ŠTA JE AUTORSKO DELO?

- 11 ORIGINALNOST
- 12 TVOREVINA MORA BITI DUHOVNA - AUTOR MORA BITI ČOVEK
- 13 FORMA DELA

15 ŠTA NIJE AUTORSKO DELO?

17 DA LI JE AUTORSKO DELO U SLOBODNOJ UPOTREBI?

- 18 MORALNA PRAVA
- 18 IMOVINSKA PRAVA - KADA DELO PRELAZI U JAVNI DOMEN?

21 DA LI JE AUTOR SAM OGRANIČIO AUTORSKO PRAVO?

29 PRAVO ISKORIŠĆAVANJA DELA BEZ DOZVOLE AUTORA I BEZ PLAĆANJA AUTORSKE NAKNADE

- 29 1. POSTUPCI PRED DRŽAVNIM ORGANIMA I JAVNA
BEZBEDNOST
- 30 2. INFORMISANJE PUTEM MEDIJA
- 31 3. KORIŠĆENJE DELA U OBRAZOVANJU
- 32 4. ARHIVIRANJE I KULTURNO NASLEĐE
- 33 5. LIČNA UPOTREBA
- 34 6. KORIŠĆENJE SOFTVERA
- 36 7. CACHING/ BROWSING/ STREAMING
- 37 8. CITIRANJE
- 38 9. SNIMANJE U SOPSTVENOJ EMISIJI
- 39 10. 2D UMNOŽAVANJE DELA DOSTUPNIH U JAVNOM
PROSTORU
- 40 11. IZLOŽBENI KATALOZI
- 40 12. DEMONSTRACIJA AUDIO-VIZUELNIH UREĐAJA
- 41 13. OSOBE SA INVALIDITETOM
- 42 14. PARODIJA / KARIKATURA - PRERADA ZA LIČNE
POTREBE - PRERADA ZBOG PRIRODE DELA ILI NAČINA
KORIŠĆENJA
- 43 15. BAZA PODATAKA
- 44 16. SLUČAJNA UPOTREBA DELA

47 PRAVO ISKORIŠĆAVANJA DELA BEZ DOZVOLE ALI UZ OBAVEZU PLAĆANJA AUTORSKE NAKNADE (ZAKONSKA LICENCA)

- 47 1. UMNOŽAVANJE DELA U SVRHE NASTAVE I
ISTRAŽIVANJA
- 48 2. PREUZIMANJE I PRENOŠENJE ČLANAKA
- 49 3. 3D UMNOŽAVANJE DELA DOSTUPNIH U JAVNOM
PROSTORU

51 ZAKLJUČAK

UVOD

UVOD

UVOD

Digitalne komunikacione tehnologije su nam otvorile ne samo pristup gotovo beskonačnoj količini sadržaja, već i mogućnost da sami kreiramo nova dela i obrađujemo postojeća. Usled brzine razmene sadržaja i razvoja remiks kulture, korisnici interneta često ne vode računa o tome da li su fotke, video-snimci ili tekstovi zaštićeni autorskim pravom, odnosno da li je i u kojoj meri ograničeno pravo njihovog korišćenja i prerade. Iako u našem pravnom sistemu postoje brojni izuzeci koji omogućavaju slobodnu upotrebu autorskih dela, ponekad nije jednostavno protumačiti zakon na pravi način. Samostalnim umetnicima, novinarima, naučnicima i predavačima često nedostaje poznavanje pravničke terminologije iz ove oblasti ili resursa za angažovanje pravnog savetnika.

Ovaj vodič je namenjen svakome ko želi da sazna nešto više o mogućnostima za slobodno korišćenje autorskih dela, u skladu sa izuzecima predviđenim domaćim Zakonom o autorskom i srodnim pravima i odgovarajućim međunarodnim konvencijama. Razjasnićemo zakonske definicije, vrste prava i ograničenja, kao i upotrebu autorskih dela koja su u javnom domenu, dakle slobodna za korišćenje bez dozvole autora i obavezne naknade.

U eri interneta, razumevanje osnovnih pojmova iz oblasti autorskog prava postaje važan uslov za ostvarivanje prava na slobodu informisanja i slobodan pristup znanju. Takav priručnik potreban je institucijama kulture, kreativnoj industriji, medijima ali i svim građanima, kako bi se sa više pravne sigurnosti kretali u digitalnom okruženju, stvarali i razmenjivali sadržaje.

POJAM I DEFINICIJA AUTORSKOG PRAVA

POJAM I DEFINICIJA AUTORSKOG PRAVA

Kada se govori o autorskim pravima misli se na ekskluzivna i prenosiva prava autora dela u sferi intelektualnog stvaralaštva u umetnosti, nauci i, uopšte, u oblasti kulture. U objektivnom smislu, autorsko pravo je skup pravnih normi i načela u jednoj zemlji kojima se, u okviru njene jurisdikcije, regulišu prava autora dela.

Funkcija autorskog prava trenutno prolazi kroz istorijske promene, prvenstveno zbog digitalizacije i globalnog umrežavanja.

Autorsko pravo je automatsko pravo, što znači da je delo zaštićeno od trenutka stvaranja, bez obzira da li je objavljeno ili ne.

Autorsko pravo se sastoji iz dve komponente, imovinskog i moralnog prava autora. Takođe, ono se smatra ekskluzivnim pravom, što znači da samo autor može dozvoliti ili zabraniti upotrebu svog dela. Imovinska komponenta ovog prava je prenosiva, drugim rečima, pravo ekonomskog iskorišćavanja autorskog dela može se preneti fizičkom ili pravnom licu, posebnim ugovorom, nasleđivanjem ili po nekom drugom pravnom osnovu. Moralno pravo autora je neprenosivo i ono se ne može oduzeti autoru.

Bitna je karakteristika autorskog prava u tome što ono svoj zakonski osnov ima samo u nacionalnim propisima. Iako postoje različiti međunarodni ugovori kojima se države potpisnice obavezuju da u svom nacionalnom pravnom sistemu primene neka minimalna pravila, ne postoje međunarodne institucije koje bi regulisale i sprovodile međunarodne norme. Stoga nastanak autorskog dela rađa drugačije autorsko pravo za autora u svakoj posebnoj državi.

ŠTA JE AUTORSKO DELO?

ŠTA JE AUTORSKO DELO?

Autorsko delo mora biti:

- originalna tvorevina,
- duhovna tvorevina autora,
- delo izraženo u određenoj formi,
- bez obzira na njegovu umetničku, naučnu ili drugu vrednost, njegovu namenu, veličinu, sadržinu i način ispoljavanja, kao i dopuštenost javnog saopštavanja njegove sadržine.

Četvrti uslov je dat negativno - da bi neka duhovna tvorevina bila autorsko delo, nema potrebe da se procenjuje njen kvalitet ili namena, pa ni dopuštenost javnog saopštavanja.

Ove karakteristike se smatraju opštim uslovima i izričito su predviđene Zakonom o autorskom i srodnim pravima Republike Srbije (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012 i 29/2016 - odluka US).

ORIGINALNOST

Kriterijum, odnosno standard originalnosti dela procenjuje se od slučaja do slučaja. Delo ne mora biti potpuno originalno da bi uživalo zaštitu. I prerada autorskog dela, u kojoj su prepoznatljivi karakteristični elementi preradenog (izvornog) dela, smatra se autorskim delom ako ispunjava opšte uslove. To su, na primer, muzičke obrade, aranžmani, adaptacije i slično. Naravno, autorska dela koja nastanu preradom ni na koji način ne ograničavaju prava autora izvornog dela.

Nacionalni propisi ne daju bliže smernice i objašnjenja kada se neko delo smatra originalnim. U spornim situacijama, nadležni sud će imati poslednju reč, pa se tako u svakoj jurisdikciji vremenom stvara praksa koja oblikuje definiciju pravnog standarda. Pomoćni pojmovi koje sudovi, uključujući i sudove u Srbiji, najčešće koriste jesu „kreativnost“ i „novost dela“. Originalno delo mora biti drugačije od svih drugih, već stvorenih dela. Jedan od načina da se utvrdi da li je delo originalno jeste obrnut smer analize: da li je u pitanju plagijat?

Originalnost dela se odnosi na način kako je delo prikazano, odnosno na oblik dela. Sama tema ne mora da bude nova, ali mora biti izražena u novom, originalnom obliku.¹ Može se reći da ispunjenje kriterijuma originalnosti zavisi od dva uslova: da je delo nezavisno stvoreno i da je njegova originalnost

rezultat kreativnosti.

Nezavisno stvoreno delo podrazumeva da delo nije kopija već postojećeg dela. U načelu, to ne znači da autorsko delo mora biti novo, u smislu da nešto takvo nije postojalo pre njegovog nastanka, već je dovoljno da stvaralac dela nije imao znanja o postojanju identičnog dela. Dakle, u slučaju da autor kreira delo identično nekom prethodno stvorenom delu za koje ne zna, on ipak uživa autorsko pravo, bez povrede prava ranije stvorenog dela.

PRIMER

Knjiga o lekovitom bilju koje raste na Staroj planini zaštićena je autorskim pravom, iako su ranije već objavljene knjige drugih autora na istu temu, takođe zaštićene autorskim pravom.

Za uslov kreativnosti potrebno je makar i minimalno lično ulaganje. Drugim rečima, delu koje je puki mehanički skup nekih informacija nedostaje komponenta kreativnosti, pa stoga neće biti zaštićeno autorskim pravom.

01 Knjižnice i autorsko pravo, Aleksandra Horvat i Danijela Živković, Zagreb 2009.

TVOREVINA MORA BITI DUHOVNA - AUTOR MORA BITI ČOVEK

Autorsko delo je duhovna tvorevina čoveka, a ne tvorevina prirode, životinja, kompjuterskog programa i slično.

PRIMER

Pitanje autorskog prava na selfije makaki majmuna iz Indonezije raspravljalo se čak i na sudu. Budući da je makaki sam napravio selfi fotografiju, koristeći aparat koji je fotograf samo podesio, te da je reč o životinji koja uživa mnoga zakonska prava ali ne i autorsko - sud je stao na stanovište da makaki ne može biti vlasnik prava na ove fotografije.²

Zakonska je pretpostavka da se autorom smatra osoba čije su ime, pseudonim ili znak naznačeni na primercima dela, ili su navedeni prilikom objavljivanja dela. Ova pretpostavka važi sve dok se ne dokaže drugačije.

Delo ne mora biti kreacija samo jedne osobe, već ono može nastati i saradnjom više autora. Ako je delo stvorilo više ljudi, zajedničkim stvaralačkim radom, tada govorimo o koautorima. Tako su, na primer, u našem zakonu definisana posebna pravila za filmsku umetnost:

- ukoliko je u pitanju filmsko delo, koautorima se smatraju pisac scenarija, režiser i glavni snimatelj,
- ako je muzika bitan element filmskog dela (muzički film) i komponovana je za to delo, onda je i kompozitor koautor filmskog dela,
- ako se radi o crtanom, odnosno animiranom filmu, ili su crtež ili animacija bitni elementi filmskog dela, onda je i glavni animator koautor filmskog dela.

Koautori su nosioci zajedničkog autorskog prava na svom delu, što znači da je za

ostvarivanje i prenošenje autorskog prava neophodna saglasnost svih koautora. Dakle, pretpostavka je da svi koautori imaju jednaka prava u odnosu na delo koje su zajedno stvorili i ukoliko se jedan koautor protivi upotrebi dela, ostali autori nemaju pravo da njime slobodno raspolazu.

Da bi se autorsko delo koje su stvorile dve ili više osoba, moglo smatrati koautorskim delom, potrebno je da budu ispunjena dva uslova:

- subjektivni: namera koautora da se delo koristi kao jedno,
- objektivni: da je autorsko delo nedeljiva celina.³

Kada dva ili više autora spoje svoja dela radi zajedničkog iskorišćavanja, reč je o kolektivnom delu. U tom slučaju svako spojeno delo predstavlja celinu, zadržava svoju individualnost i ima svog autora. Svaki od autora zadržava autorsko pravo na svom delu, dok se odnosi između autora spojenih dela regulišu ugovorom.

Najzad, važno je napomenuti da autorsko pravo važi i kada autor dela nije poznat, odnosno ako je u pitanju anonimno delo ili delo pod pseudonimom. U takvom slučaju, zakon predviđa da autorsko pravo ostvaruje (a) izdavač, ukoliko je delo izdato (primerci dela su pušteni u promet) ili, ukoliko je delo objavljeno (saopšteno javnosti) ali neizdato, (b) osoba koja je delo objavila. Pretpostavljena prava izdavača ili osobe koja delo objavi prestaju ako se dokaže da na to nemaju prava, kao i ukoliko se u nekom trenutku utvrdi pravi identitet autora.

FORMA DELA

Zakon izričito predviđa forme u kojima autorsko delo može biti izraženo:

- pisana dela (knjige, brošure, članci, prevodi, računarski programi u bilo kojem obliku njihovog izražavanja, uključujući i pripremni materijal za njihovu izradu i dr);
- govorna dela (predavanja, govori, besede i dr);
- dramska, dramsko-muzička, koreografska i pantomimska dela, kao i dela koja potiču iz folklora;
- muzička dela, sa rečima ili bez reči;
- filmska dela (kinematografska i televizijska dela);
- dela likovne umetnosti (slike, crteži, skice, grafike, skulpture i dr);
- dela arhitekture, primenjene umetnosti i industrijskog oblikovanja;
- kartografska dela (geografske i topografske karte);
- planovi, skice, makete i fotografije;
- pozorišna režija;

Autorskim delom smatra se i zbirka, pri čemu njena zaštita ni na koji način ne ograničava prava autora dela koja su sastavni deo zbirke.

Forma zbirke posebno uključuje:

- zbirku koja s obzirom na izbor i raspored sastavnih delova, ispunjava opšte uslove (enciklopedija, zbornik, antologija, izabrana dela, muzička zbirka, zbirka fotografija, grafička mapa, izložba i sl).
- zbirku narodnih književnih i umetničkih tvorevina, kao i zbirku dokumenata, sudskih odluka i slične građe, koja s obzirom na izbor i raspored sastavnih delova ispunjava opšte uslove.
- zbirku u obliku baze podataka, bez obzira da li je u mašinski čitljivoj ili drugoj formi, koja s obzirom na izbor i raspored sastavnih delova, ispunjava opšte uslove.

Iako je zakon poprilično detaljan, ovo nije konačni spisak formi autorskog dela. Moguće je, naime, da autorsko delo bude izraženo i u nekoj drugoj formi, pri čemu je važno da ona može biti saopštena javnosti.

Takođe, delo ne mora biti u svojoj konačnoj formi, odnosno ne mora biti potpuno završeno da bi uživalo zaštitu. I nezavršeno autorsko delo, delovi autorskog dela, pa i naslov autorskog dela smatraju se autorskim delom, ako ispunjavaju opšte uslove.

02 Slučaj majmunskog selfija: https://en.wikipedia.org/wiki/Monkey_selfie; <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/06/monkey-selfie-case-animal-photo-copyright>

03 Autorsko pravo i srodna prava, Slobodan M. Marković i Zoran Miladinović, Kragujevac 2014.

ŠTA NIJE AUTORSKO DELO?

ŠTA NIJE AUTORSKO DELO

ŠTA NIJE AUTORSKO DELO?

Autorsko delo, kao duhovna tvorevina, mora biti izraženo u originalnoj formi. Stoga autorskopravnom zaštitom nisu obuhvaćene:

- opšte ideje, postupci, metode rada, ili matematički koncepti kao takvi,
- načela, principi i uputstva koja su sadržana u autorskom delu.

Drugim rečima, autorskim pravima se ne štite ideje, metode, principi i slično, već se štiti forma u kojoj su oni izraženi. Predmet zaštite je, dakle, način na koji su koncepti pretočeni u određenu formu, odnosno autorsko delo, njihov izražajni oblik.

PRIMER

Roman „Da Vinčijev kod“ pisca Dena Brauna nastao je na osnovu raznih legendi o svetom gralu i alternativnih teorija o ranom hrišćanstvu. Neke od tih teorija ranije su već obrađivali pisci istoriografske knjige „Sveta krv i sveti gral“, te su smatrali da je objavljivanjem svog romana Den Braun povredio njihova autorska prava, pošto je naširoko preuzimao ideje po prvi put izložene u njihovoj knjizi. Slučaj je dospao pred britanski sud koji je, međutim, stao na stanovište da su autori svoje nalaze i zaključke objavili u formi istorijskog istraživanja, te da pisac dela fikcije može biti slobodan da ih dalje koristi. Sud se pozvao na opštu postavku da autorsko pravo ne štiti ideje, već konkretan oblik u kom su izražene, odnosno način na koji je neka ideja obrađena, te je tužba za povredu autorskog prava odbijena.⁴

U skladu sa odredbama Bernske konvencije o zaštiti književnih i umetničkih dela⁵, iz definicije autorskih dela zakon izričito isključuje:

- zakone, podzakonska akta i druge propise,
- službene materijale državnih organa i organa koji obavljaju javnu funkciju,
- službene prevode propisa i službenih materijala državnih organa i organa koji obavljaju javnu funkciju,
- podneske i druga akta u upravnom ili sudskom postupku.

U slučaju dela nastalih u radu državnih organa i spovođenju postupaka pred državnim organima, javni interes umnogome nadilazi privatne interese od kojih polazi autorsko pravo. S obzirom na interes javnosti i svih građana da ih koriste, od trenutka kada steknu svojstva zvaničnog, službenog dokumenta, ova dela se po automatizmu oslobađaju zaštite autorskog prava i prelaze u slobodni, odnosno javni domen.

⁰⁴ Da Vinčijev kod na sudu: http://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2006/03/article_0004.html

⁰⁵ Bernska konvencija od 9. septembra 1886. godine, dopunjena je u Parizu 4. maja 1896. godine, izmenjena u Berlinu 13. novembra 1908. godine, dopunjena u Bernu 20. marta 1914. godine, izmenjena u Rimu 2. juna 1928. godine, u Briselu 26. juna 1948. godine, u Stokholmu 14. jula 1967. godine, u Parizu 24. jula 1971. godine i 1979. i 1980. godine, ratifikovana je od strane nadležnog organa SFRJ 12. marta 1975. godine, odnosno 20. septembra 1984. godine, a poslednji amandmani su stupili na snagu 20. septembra 1984. godine, potvrđen Zakonom o ratifikaciji Bernske konvencije za zaštitu književnih i umetničkih dela (Službeni list SFRJ, br. 14/75 i Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori, br. 4/86 - uredba)

DA LI JE AUTORSKO DELO U SLO- BODNOJ UPOTREBI?

DA LI JE AUTORSKO DELO U SLOBODNOJ UPOTREBI?

DA LI JE AUTORSKO DELO U SLOBODNOJ UPOTREBI?

Javni domen označava kategoriju intelektualne svojine na kojoj nijedna osoba ili pravni subjekt nema privatne interese. Dela iz javnog domena deo su opšteg kulturnog i intelektualnog nasleđa čovečanstva koje svako može da koristi.

Pitanja javnog domena značajna su za ostvarivanje ljudskih prava svakog pojedinca i odnose se na slobodan pristup znanju i kulturnoj baštini. Od dostupnosti informacija koje čine opšte kulturno nasleđe, neposredno zavisi stvaranje novih autorskih dela, širenje intelektualnog horizonta čitavog društva te razvoju književnosti, umetnosti i nauke.

Koncept javnog domena odnosi se, dakle, na duhovnu tvorevinu koja nije zaštićena autorskim pravom. To su dela na koja niko ne može polagati isključiva prava, odnosno uslovljavati njihovu upotrebu pribavljanjem dozvole, naplaćivanjem nadoknade i slično. Dela iz javnog domena su dostupna svakome i svako ih može koristiti, bez straha od eventualne povrede autorskog prava.

Radove iz javnog domena niko i nikada ne može posedovati - ali na osnovu njih može stvarati nova autorska dela.

PRIMER

Fotografije nastale početkom 20. veka uveliko su u javnom domenu i mogu se slobodno prikazivati, kopirati, prerađivati. Međutim, ukoliko neko svojim stvaralačkim radom sačini specifičnu kolekciju ovih fotografija, sa originalnim pristupom, izborom ili organizacijom materijala, nastaje autorsko delo koje ne pripada javnom domenu. U takvom slučaju, mada svaka pojedinačna fotografija iz zbirke spada u javni domen, distribucija i umnožavanje kompletne kolekcije može dovesti do povrede autorskog prava.

Nacionalna zakonodavstva se razlikuju kada je reč o javnom domenu, što znači da neko delo koje je po zakonu jedne države u slobodnoj upotrebi, ne mora to biti po zakonu drugih država. Tako su, na primer, sva dela američke administracije, kao što su propisi, uredbе, itd. - automatski u javnom domenu, slično kao u Srbiji, ali to ne znači da zakoni svih država na svetu imaju isto rešenje.

Autorsko delo prelazi u javni domen kada istekne rok u kom autor može da ostvari je imovinska prava. Ovaj vremenski period obično obuhvata životni vek autora i određeni broj godina posle njegove smrti.

Dokle god autor, izdavač dela ili osoba koja je objavila delo, odnosno njihovi naslednici, imaju pravo da ekonomski iskorišćavaju delo, ono nije u javnom domenu. Kada isteknu zakonski rokovi u kojima važe ekskluzivna prava ekonomskog iskorišćavanja, to jest autorova imovinska prava, delo ulazi u javni domen. Tada može da ga koristi bilo ko, u komercijalne i u nekomercijalne svrhe.

Jedno od objašnjenja za ovakav sistem korišćenja autorskih dela može se naći u principima tržišne ekonomije, koji nalažu slobodnu konkurenciju. To znači da svi imaju pravo da slobodno koriste ono što je u javnom domenu, s tim da se opravdanim privatnim interesima može pružiti zaštita, pod određenim uslovima. Na taj način se pravom intelektualne svojine štite ona prava autora za koja postoji opravdanje zašto ne treba da budu na raspolaganju svima, a kada takvo opravdanje izgubi na svom značaju, delo prelazi u javni domen sa ostalim dobrima koja se u tržišnoj privredi koriste slobodno.

Dakle, „zaštita intelektualne svojine je po svojoj prirodi privremena i usmerena na kanalsanje intelektualnih kreacija u javni domen jednom kada isključiva prava prestanu”.⁶ Autorsko pravo je ovaj koncept

06 M. Marković, „Opšti uvod u pravo intelektualne svojine”, 2007. http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf/seminari/6nov2007_uvod_u_pravo_is.pdf

prevelo na jezik imovinskih prava autora i kroz vremensko trajanje ovog prava pokušava da nađe balans između privatnog interesa autora i javnog interesa - imajući u vidu da svi novi autori mogu, pod jednakim uslovima, imati pristup lokalnoj, regionalnoj ili svetskoj intelektualnoj baštini.

MORALNA PRAVA

Moralna prava autora traju i po prestanku imovinskih prava. Kada delo pređe u javni domen, autor gubi ekskluzivnost u komercijalnoj upotrebi, ali još uvek postoji obaveza da se poštuju moralna prava autora, na primer, tako što će ime autora biti navedeno uz delo na odgovarajući način. Moralna prava nemaju vremensko ograničenje.

Dok je autor živ, sam se stara o zaštiti svojih moralnih prava. Kako su moralna prava neprenosiva ugovorom ali se prenose nasleđivanjem, nakon smrti autora, dok još

traju imovinska prava, zaštitom moralnih prava bave se njegovi naslednici.

Naš zakon predviđa da se po isteku roka trajanja imovinskih prava autora, o zaštiti njegovih moralnih prava staraju autorska udruženja i institucije iz oblasti kulture, nauke i umetnosti. Pored toga, zakonskim odredbama je svakome dato pravo da štiti paternitet (autorstvo) i integritet bilo kog dela, kao i da se suprotstavi svakom obliku nedostojnog iskorišćavanja autorskog dela.

IMOVINSKA PRAVA - KADA DELO PRELAZI U JAVNI DOMEN?

Prema propisima Republike Srbije, imovinska prava autora traju tokom njegovog života, kao i 70 godina posle smrti autora. Nakon isteka ovog roka, delo prelazi u javni domen i može se slobodno upotrebljavati.

Domaći propisi detaljnije uređuju pojedinačne situacije u zavisnosti od toga ko je autor dela:

- ukoliko delo ima više koautora, imovinska prava koautora prestaju po isteku 70 godina od smrti koautora koji je poslednji preminuo;
- imovinska prava na delu čiji se autor ne zna (anonimno delo ili delo pod pseudonimom) prestaju po isteku 70 godina od dana objavljivanja dela, osim ako autor otkrije svoj identitet pre tog roka, kada

imovinsko pravo traje kao da je identitet autora poznat od dana objavljivanja dela;

- autorsko pravo na kolektivnim delima traje 70 godina od dana zakonitog objavljivanja dela.

Ovi rokovi se ne računaju od tačnog datuma autorove smrti ili od dana kad je delo objavljeno, već od 1. januara naredne godine.

PRIMER

Pisac Ivo Andrić je preminuo 13. marta 1975, ali se rok od 70 godina računa od 1. januara 1976, što znači da će 2046. godine sva dela Ive Andrića biti u javnom domenu i slobodna za upotrebu, naravno uz naznačenje njegovog autorstva.

Najzad, prilikom izračunavanja rokova, zakon predviđa i pravila u zavisnosti od konkretnih okolnosti:

- ako se početak roka trajanja autorskog prava računa od objavljivanja dela, a delo je objavljivano u nastavcima, za svaki nastavak teče zaseban rok zaštite;
- za filmsko delo rok trajanja autorskog prava ističe 70 godina od smrti režisera, scenariste, autora dijaloga ili kompozitora muzike posebno komponovane za film, zavisno od toga ko od njih poslednji premine;
- za dela za koja se rok zaštite ne računa od smrti autora ili koautora, a koja nisu zakonito objavljena tokom 70 godina od njihovog nastanka, zaštita prestaje istekom tog roka.

Važno je napomenuti da je u Srbiji pravilo vremenskog roka od 70 godina počelo da važi 2004. godine, kada je donet Zakon o autorskom i srodnim pravima (Službeni list Srbije i Crne Gore, br. 61/2004). Do tada je period zaštite imovinske komponente autorskog prava iznosio 50 godina, prema ranije važećem zakonu (Službeni list Savezne Republike Jugoslavije, br. 24/1998). Zakon iz 2004. predviđa da se novi rok zaštite od 70 godina ne primenjuje na dela koja su te godine već prešla u javni domen.

To znači da su u Srbiji 1. januara 2005. godine, kada je novo pravilo stupilo na snagu, u javni domen već prešla dela svih autora koji su preminuli do kraja 1954. godine, odnosno koja su objavljena do kraja te godine. Zbog pravila roka od 70 godina koje je počelo da se primenjuje od 1. januara 2005, javni domen u Srbiji je praktično zamrznut do 2025. godine. Drugim rečima, sva dela autora koji su preminuli nakon 1. januara 1955, ili dela koja su objavljena nakon tog datuma, ući će u javni domen najranije 2025. godine.

DA LI JE AU- TOR SAM OGRANICIO AUTORSKO PRAVO?

DA LI JE AUTOR SAM OGRANICIO AUTORSKO PRAVO?

DA LI JE AUTOR SAM OGRANICIO AUTORSKO PRAVO?

Ukoliko delo nije prešlo u javni domen, autor ili drugi nosilac autorskog prava mogu se svojevotjno odreći određenih aspekata autorskog prava. Pravni alati koji služe toj svrsi su licence.

Licenca je pravno sredstvo kojim autor ne prenosi celo autorsko pravo već ustupa samo tačno određeno pravo na iskorišćavanje dela. To znači da kada daje licencu, autor zadržava neke aspekte prava, ali ustupa mogućnost da se njegovo delo koristi na određene načine i/ili u određene svrhe. Vrste licenci se razlikuju u zavisnosti od toga koliki obim prava se ustupa.

U cilju što veće standardizacije licenci na svetskom nivou, pokrenut je Creative Commons (CC) projekat, koji autorima omogućava da transparentno licenciraju dela tako da korisnicima bude jasno koja je prava autor ustupio. Ove licence su međunarodno priznate od 2007. godine, a za potrebe korišćenja u Srbiji prevedene su na srpski jezik i prilagođene domaćim propisima.

CC pravni instrumenti pružaju jednostavan, standardizovan način različitih nivoa ustupanja autorskog ili srodnog prava. Na taj način, omogućeno je umnožavanje, prerada i unapređenje kvaliteta kreativnih sadržaja, bez tradicionalnih ograničenja.⁷ CC licenca ima pravnu snagu ugovora između onog ko prenosi i onog ko stiče licencu, kojim se prenosilac licence obavezuje da, pod tačno navedenim

uslovima, određeno delo stavi na raspolaganje. Onaj ko licencu stiče dobrovoljno prihvata uslove iz licence i obavezuje se da delom raspolaže prema propisanoj licenci.

Upotrebom CC licenci autori, u zavisnosti od vrste licence, mogu ustupiti različit obim prava: od najšireg, koji omogućava sve oblike slobodne upotrebe dela, do najužeg gde se autor odriče samo malog dela svog autorskog prava.

Najveći obim prava se prenosi CC0 licencom - „bez zadržanih prava“ (no rights reserved). U tom slučaju je delo u sličnom režimu kao i dela u javnom domenu, iako je autor još živ, budući da se za života odrekao svog autorskog prava u najvećoj mogućoj meri.⁸

Sve ostale CC licence podrazumevaju da je autor zadržao neka prava na delu, te se korisnici u svakom konkretnom slučaju moraju informisati koja su im tačno prava na raspolaganju, odnosno na koje načine i u koje svrhe smeju da koriste delo, a za koje vrste upotrebe moraju tražiti posebnu saglasnost od autora. Autor ima diskreciono pravo da na svaki pojedinačan zahtev za određenu vrstu eksploatacije dela da saglasnost ili da je odbije.

Detaljna pravila CC licenci se mogu naći na lokalizovanoj internet stranici za Srbiju.⁹

07 O licencama http://creativecommons.org.rs/?page_id=31

08 CC0 licenca <https://creativecommons.org/share-your-work/public-domain/cc0/>

09 Licence http://creativecommons.org.rs/?page_id=74

1 - Autorstvo (Attribution – CC BY)

Ova licenca dozvoljava distribuciju, remiks, preradu, kao i komercijalno korišćenje dela ako/dok se pravilno naznačava ime autora. Ovo je najfleksibilnija licenca. Upotrebljava se kako bi se dozvolilo korišćenje dela u najvećoj mogućoj meri.

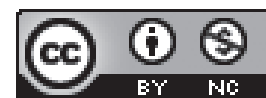
2 - Autorstvo - Deliti pod istim uslovima (Attribution-ShareAlike – CC BY-SA)

Ova licenca dozvoljava remiks i preradu, kao i komercijalno korišćenje dela ako/dok se pravilno naznačava ime autora i ako se prerada licencira pod istim uslovima. Ova licenca se često upoređuje sa „copyleft“ licenciranjem slobodnog softvera ili softvera otvorenog koda. Sva dela nastala na osnovu dela licenciranog ovom licencom trebalo bi da budu licencirana istom licencom koja, pored ostalog, dozvoljava komercijalno korišćenje. Ova licenca se upotrebljava u Vikipediji i sličnim projektima.

3 - Autorstvo-Bez prerada (Attribution-NoDerivs – CC BY-ND)

Ova licenca dozvoljava distribuciju, komercijalno i nekomercijalno korišćenje dela ako/dok se pravilno naznačava ime autora i ako se delo uopšte ne menja.

4 - Autorstvo-Nekomercijalno (Attribution-NonCommercial – CC BY-NC)

Ova licenca dozvoljava remiks, prerade, kao i korišćenje dela na nekomercijalan način ako/dok se pravilno naznačava ime autora, s tim što prerade ne moraju biti licencirane ovom licencom.

5 - Autorstvo-Nekomercijalno-Deliti pod istim uslovima (Attribution - NonCommercial - ShareAlike – CC BY-NC-SA)

Ova licenca dozvoljava remiks i prerade, kao i nekomercijalno korišćenje dela ako/dok se pravilno naznačava ime autora i ako se prerada licencira pod istim uslovima.

6 - Autorstvo-Nekomercijalno-Bez prerada (Attribution-NonCommercial-NoDerivs – CC BY-NC-ND)

Ova licenca je najstroža CC licenca i dozvoljava samo preuzimanje i distribuciju dela ako/dok se pravilno naznačava ime autora, bez ikakvih promena dela i bez prava komercijalnog korišćenja dela.

DA LI SE PRIME- NJUJE NEKI OD IZUZE- TAKA KOJI- MA ZAKON OGRANICA- VA PRAVO AUTORA?

DA LI SE PRIMENJUJE NEKI OD IZUZETAKA KOJIMA ZAKON OGRANICAVA PRAVO AUTORA?

DA LI SE PRIMENJUJE NEKI OD IZUZETAKA KOJIMA ZAKON OGRANICAVA PRAVO AUTORA?

Pored toga što autor sam sebi može ograničiti autorsko pravo davanjem licence, zakonodavac je predvideo određene situacije u kojima su imovinska prava autora ograničena. To znači da se delo može koristiti za određene svrhe i u određenom obimu, iako autor to nije izričito dozvolio. Smatra se, naime, da postoje prilike u kojima, pored interesa autora da iskorišćava svoje delo, postoji još neki opravdani, javni ili lični interes koji treba zaštititi.

Izuzetke od zaštite autorskih dela i ograničenja primene autorskog prava poznaju svi nacionalni zakoni koji regulišu autorsko pravo, kao i međunarodni dokumenti poput Bernske konvencije ili TRIPS ugovora.¹⁰

Uvođenjem ograničenja u autorsko pravo stvara se ravnoteža između prava autora i potrebe javnosti za slobodnim korišćenjem autorskih dela.

Moralna prava autora se moraju uvek poštovati, s tim da je Univerzalna konvencija o autorskom pravu, usvojena u Ženevi 1952. godine, predviđa okolnosti isključenja zaštite autorskih moralnih prava, pa tako autor koji je ustupio delo na iskorišćavanje, po toj konvenciji, gubi pravo kontrole nad svojim delom.

Prema našem zakonu, ograničenja se u najširem smislu mogu razvrstati prema tome da li je korisnik dužan da plati autoru naknadu za korišćenje dela pod uslovima iz zakona, odnosno kada delo može koristiti besplatno.

Izuzeci se procenjuju po određenim kriterijumima:

- na koje autorsko delo se odnosi pravo korišćenja,
- koji korisnici imaju pravo da se oslone na zakonska ograničenja,
- za koje namene, tj. u koje svrhe mogu da koriste delo,
- u kom obimu, tj. na koje sve načine smeju da koriste delo.

Bez obzira na ove podele, zakon izričito predviđa pravila koja se odnose na sva propisana ograničenja:

- u svim slučajevima iskorišćavanja dela, moraju se navesti ime autora dela i izvor iz koga je delo preuzeto (izdavač dela, godina i mesto izdanja, časopis, novina, televizijska ili radio stanica gde je delo, odnosno odlomak dela izvorno objavljen ili neposredno preuzet i sl.),
- u svakom konkretnom slučaju, obim iskorišćavanja dela mora biti opravdan, tj. ne sme biti u suprotnosti sa normalnim iskorišćavanjem dela niti sme nerazumno vredati legitimne interese autora.

Drugo pravilo se sastoji od više pravnih standarda. Praksa i sudovi treba da daju odgovore na pitanja šta su to „opravdan obim iskorišćavanja dela”, „suprotnost sa normalnim iskorišćavanjem” ili „nerazumno vredanje interesa autora”. U svakom slučaju, može se reći da su ova ograničenja zapravo izuzeci od opšteg pravila po kom samo autori imaju ceo spektar imovinskih prava na svom delu. U tom smislu treba

¹⁰ WTO Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf/trips.pdf

voditi računa o privatnim interesima autora, ali i o javnom ili drugom interesu koji se štiti ograničenjem. Ukoliko interesi autora nisu ugroženi, kvantitativno i kvalitativno, trebalo bi dozvoliti korišćenje dela u meri u kojoj to nalaže javni ili privatni interes koji se svakim od ograničenja štiti.

Pravila o ograničenjima autorskog prava zapravo su konkretizacija „trostepenog testa“ koji je predviđen mnogim međunarodnim ugovorima, uključujući i Bernsku konvenciju i WIPO ugovor.¹¹ Tako član 10 WIPO Ugovora o autorskom pravu glasi: „Ugovorne strane mogu, u svojim nacionalnim zakonodavstvima, da predvide ograničenja ili izuzetke od prava priznatih autorima književnih i umetničkih dela na osnovu ovog ugovora: 1) u određenim posebnim slučajevima, 2) u slučajevima koji nisu u suprotnosti sa uobičajenim iskorišćavanjem dela i 3) kada neosnovano ne nanose štetu zakonitim interesima autora.“

Zakon Srbije se takođe u velikoj meri oslanja na ograničenja koja su predviđena Direktivom 2001/29/EZ o usklađivanju određenih aspekata autorskog i srodnih prava u informacionom društvu (InfoSoc Direktiva).¹² Za razliku od većine međunarodnih akata, InfoSoc Direktiva daje pregled konkretnih situacija u kojima države članice mogu ograničiti tačno određena prava autora, pri čemu i sama InfoSoc Direktiva propisuje tripartitni test kao opšti standard. Države članice mogu izabrati jedan ili više izuzetaka koji su predviđeni ovom Direktivom, ali ne mogu da usvajaju izuzetke koji nisu predviđeni Direktivom. Koji god od izuzetaka da se primeni u nacionalnim zakonodavstvima, svaki mora da ispunjava uslove tripartitnog testa. Srbija je u svoje propise implementirala neke od tih ograničenja, ali ne sve.

Korisno je znati da je cilj različitih međunarodnih instrumenata da donekle ujednače modele kojima države članice regulišu sistem ograničenja. Nesumnjiva je potreba za harmonizacijom autorskog prava na svetskom nivou, posebno u digitalnom dobu.

Iako međunarodni instrumenti po pravilu predviđaju samo opšte norme i principe kojima države potpisnice treba da se vode prilikom regulisanja ograničenja, oni mogu poslužiti nacionalnim sudovima kao dobar indikator šta je ideja vodilja pojedinih ograničenja u nacionalnim propisima.¹³

11 Ugovor je zaključen 20. decembra 1996. godine u Ženevi, potvrđen Zakonom o potvrđivanju WIPO ugovora o autorskom pravu (Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori, br. 13/2002)

12 InfoSoc Direktiva <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32001L0029>

13 Videti studiju o ograničenjima koja su predviđena međunarodnim ugovorima: WIPO Study on Limitations and Exceptions of Copyright and Related Rights in the Digital Environment, 9th Session, June 23-27, 2003, WIPO Doc. SCCR/9/7 http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_9/sccr_9_7.pdf

PRAVO ISKORIŠĆAVANJA DELA BEZ DOZVOLE AUTORA I BEZ PLAĆANJA AUTORSKE NAKNADE

PRAVO ISKORIŠĆAVANJA DELA BEZ DOZVOLE AUTORA I BEZ PLAĆANJA AUTORSKE NAKNADE

PRAVO ISKORIŠĆAVANJA DELA BEZ DOZVOLE AUTORA I BEZ PLAĆANJA AUTORSKE NAKNADE

1. POSTUPCI PRED DRŽAVNIM ORGANIMA I JAVNA BEZBEDNOST

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade objavljeno autorsko delo može se umnožavati i javno saopštavati radi sprovođenja postupka pred sudskim ili drugim državnim organima ili u svrhu obezbeđenja javne sigurnosti. (Član 42)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Objavljena dela.

KO JE KORISNIK:

Biło ko.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

U svrhu sprovođenja postupka pred sudskim ili drugim državnim organima ili u svrhu obezbeđenja javne sigurnosti.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Umnožavanje i javno saopštavanje.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

Ovaj izuzetak je predviđen članom 5(3)(e) InfoSoc Direktive gde je jasno navedeno da se ograničenje odnosi na administrativne, parlamentarne (zakonodavne) ili sudske postupke. Iako naš zakon izričito pominje samo sudske organe, ne postoji razlog da se pod „drugim državnim organima“ ne podrazumevaju organi iz druge dve grane državne vlasti - izvršne i zakonodavne.

Što se tiče druge namene - umnožavanje i javno saopštavanje u svrhu obezbeđenja javne sigurnosti, oslanjanje na ovaj izuzetak će biti jako redak. Prema praksi Evropskog suda pravde, samo nadležni državni organi mogu da određuju kada je javna sigurnost ugrožena.

PRIMER

Mediji ne mogu samostalno odrediti da je ispunjen uslov ugroženosti javne bezbednosti, pa ne mogu javno saopštiti autorsko delo oslanjajući se na ovaj izuzetak. Međutim, u situaciji kada su državni organi već doneli odluku da se javna sigurnost ima obezbediti, recimo, objavljivanjem fotografije osumnjičene osobe, mediji takvu fotografiju mogu umnožavati i javno saopštavati u tom kontekstu, uz pozivanje na odluku kojom se dopušta ograničenje.¹⁴

¹⁴ Case C-145/10 Eva-Maria Painerv Standard VerlagsGmbH and others <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?&num=C-145/10>, paragraf 116.

2. INFORMISANJE PUTEM MEDIJA

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Dozvoljeno je, u okviru izveštavanja javnosti putem štampe, radija, televizije i drugih medija o tekućim događajima, u obimu koji odgovara svrsi i načinu izveštavanja o tekućem događaju, bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade:

- umnožavanje primeraka objavljenih dela koja se pojavljuju kao sastavni deo tekućeg događaja o kome se javnost izveštava;
- pripremanje i umnožavanje kratkih izvoda ili sažetaka iz novinskih i drugih sličnih članaka u pregledima štampe;
- umnožavanje političkih, verskih i drugih govora održanih na javnim skupovima, u državnim organima, verskim ustanovama ili prilikom državnih ili verskih svečanosti;
- slobodno korišćenje dnevnih informacija i vesti koje imaju prirodu novinskog izveštaja.

Odredba se primenjuje na sve oblike javnog saopštavanja pomenutih dela. (Član 43)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Objavljena dela koja su sastavni deo događaja o kome se javnost izveštava, kratki izvodi ili sažeci iz novinskih i sličnih članaka u pregledima štampe, politički, verski i drugi govori na javnim skupovima, dnevne informacije i vesti u vidu novinskog izveštaja.

KO JE KORISNIK:

Registrovani mediji.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

U cilju izveštavanja javnosti o tekućim događajima.

KOJI JE OBIM ISKORIŠĆAVANJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Delo sme da se iskorišćava samo u obimu koji odgovara svrsi i načinu izveštavanja o tekućem događaju.

Dozvoljeni načini korišćenja obuhvata-

ju umnožavanje primeraka već objavljenih dela, kada su sastavni deo tekućeg događaja o kome se javnost izveštava; pripremanje i umnožavanje kratkih izvoda ili sažetaka iz novinskih i drugih sličnih članaka, kada se koriste u pregledima štampe; umnožavanje političkih, verskih i drugih govora održanih na javnim skupovima, u državnim organima itd.

Korišćenje dnevnih informacija i vesti koje imaju prirodu novinskog izveštaja je slobodno.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

U slučaju bilo kog javnog saopštavanja objavljenih dela, kratkih izvoda ili sažetaka iz novinskih i drugih članaka, političkih, verskih i drugih govora, dnevnih informacija i vesti, onaj ko saopštava delo mora se ponašati u skladu sa svim pravilima vezanim za zakonska ograničenja dela, ako delo želi da koristi bez dozvole autora i bez plaćanja naknade.

Akcenat ovog ograničenja, koje je regulisano i članom 10bis(2) Bernske konvencije, leži na slobodnom protoku informacija koje su trenutno aktuelne, dakle ne starih vesti.

Definicija medija data je u Zakonu o javnom informisanju i medijima (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 83/2014, 58/2015 i 12/2016 - autentično tumačenje), prema kojoj se medijima smatraju samo sredstva informisanja upisana u Registar medija koji vodi Agencija za privredne registre.

3. KORIŠĆENJE DELA U BRAZOVANJU

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade za nekomercijalne svrhe nastave:

- javno izvođenje ili predstavljanje objavljenih dela u obliku neposrednog poučavanja na nastavi;
- javno izvođenje ili predstavljanje objavljenih dela na školskim priredbama, pod uslovom da interpretatori ne prime naknadu za svoje izvođenje i da se ne naplaćuju ulaznice;
- javno saopštavanje emitovanih školskih emisija putem tehničkih uređaja unutar obrazovne ustanove. (Član 44)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Objavljena dela, emitovane školske emisije.

KO JE KORISNIK:

Đaci i predavači, učesnici u nastavi.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Nekomercijalne svrhe nastave.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Zakon precizno utvrđuje načine korišćenja koji mogu biti javno izvođenje ili predstavljanje objavljenih dela - tokom nastave, na školskim priredbama (pod uslovom da interpretatori ne prime naknadu za svoje izvođenje i da se ne naplaćuju ulaznice) - kao i javno saopštavanje emitovanih školskih emisija putem tehničkih uređaja unutar obrazovne ustanove.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

Ovo ograničenje je predviđeno članom 10(2) Bernske konvencije koji se odnosi na korišćenje „za ilustrovanje nastave putem objavljivanja, radio-difuznih emitovanja ili zvučnih i vizuelnih snimanja, ukoliko je ovo korišćenje opravdano ciljem koji se ima postići“. U radu konvencije, delegacije su razmatrale argumente da li se „nastavom“ smatra samo ona koja se održava u okviru formalnih institucija obrazovanja (osnovne i srednje škole, univerziteti) ili i neformalno obrazovanje. Naš zakon ne sadrži preciznije objašnjenje. S obzirom na interese koji se štite ovim izuzetkom, čini se logičnim da njime budu obuhvaćeni svi nastavni programi, bez obzira da li su formalno akreditovani.

Takođe se postavlja pitanje da li se izuzetak odnosi i na nastavu koja se sprovodi na daljinu (putem televizije ili interneta). Opšti stav da nema razloga da odgovor bude negativan, opet s obzirom na intenciju izuzetka.¹⁵ Svakako se mora voditi računa ukoliko se radi o nastavi u više jurisdikcija, tj. kada se nastava odvija u jednoj državi, a učenici se nalaze u drugoj ili više drugih država, prema odgovarajućim pravilima međunarodnog privatnog prava.

Za InfoSoc Direktivu bitno je da samo korišćenje dela u nastavne svrhe nema kao rezultat neposrednu ili posrednu imovinsku korist, pri čemu nije od značaja na koji način je nastava organizovana ni kakvi su izvori finansiranja samih korisnika ovog izuzetka, odnosno institucija u kojima se nastava odvija (preambula, tačka 42).

¹⁵ WIPO studija, str. 15.

4. ARHIVIRANJE I KULTURNO NASLEĐE

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade umnožavanje dela od strane javnih biblioteka, obrazovnih ustanova, muzeja i arhiva, samo za sopstvene arhivske potrebe, ako se delo umnožava iz sopstvenog primerka i ako takvim umnožavanjem ove institucije nemaju nameru da ostvare neposrednu ili posrednu imovinsku korist. (Član 45)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Bilo koja dela.

KO JE KORISNIK:

Javne biblioteke, obrazovne ustanove, muzeji i arhivi.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Samo za sopstvene arhivske potrebe.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Umnožavanje dela iz sopstvenog primerka.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

Pojam javne biblioteke u smislu ove zakonske odredbe odnosi se na sve biblioteke čiji je rad regulisan važećim Zakonom o bibliotečko-informacionoj delatnosti. Prema praksi Evropskog suda pravde, izuzetak koji se odnosi na pravo javnih biblioteka, obrazovnih ustanova, muzeja i arhiva da umnožavaju dela za sopstvene arhivske potrebe,

uključuje i pravo digitalizacije, uz poštovanje svih predviđenih uslova za primenu ovog izuzetka.¹⁶

InfoSoc Direktiva je harmonizovala ograničenja koja se odnose na biblioteke, obrazovne ustanove, muzeje i arhive na previše uopšten način, tako da je ostavljena velika diskrecija državama članicama da implementiraju opšte izuzetke na način koji odgovara njihovim lokalnim prilikama.¹⁷ Srbija, koja se donekle oslonila na ovu direktivu, uvela je izuzetak koji, uz poštovanje određenih uslova, omogućava institucijama da ispune svoje ciljeve koji se tiču očuvanja fonda koji poseduju, a koji može biti ugrožen iz raznih razloga, usled frekvencije upotrebe, raznih slučajeva više sile ili zbog obične krađe.¹⁸

Ipak, čini se da domaća odredba ostavlja dovoljno prostora da se cilj izuzetka ispuni poštujući osobenosti digitalnog doba, te već sada može da obuhvati preporuke koje postoje na evropskom nivou, kao što su (a) očuvanje u arhivske svrhe svih dela koja se mogu čuvati u digitalnog formi, (b) omogućavanje da se digitalna forma tokom vremena prilagodi modernim tehničkim mogućnostima, jer su proračuni da će se optimalni digitalni formati menjati na pet godina, (c) mogućnost pravljenja više kopija, koje će biti neophodne i zbog postojanja više digitalnih formata (ali nikako ne više od minimalnog broja potrebnog za predmetne svrhe), i (d) čuvanje arhive na više mesta, pa čak i u drugoj zemlji.¹⁹

Evropska komisija je uključena u inicijativu čije je načelo da je dobro urađena digitalizacija ponekad jedini način da se određena dela sačuvaju za buduće generacije.²⁰ U tom smislu koristi se krilatica „jednom digitalizovati, znači široko dopreti“ („to digitise once, to disseminate widely“). To znači da je potrebno voditi računa da se postupci digitalizacije na nacionalnom nivou ne dupli-

16 C-117/13 Technische Universität Darmstadt v. Eugen Ulmer KG, paragraf 43 - 44 <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-117/13>

17 Primena Direktive 2001/29/EC http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/infosoc-study-annex_en.pdf

18 Detaljno o razlozima za očuvanje fondova biblioteka se može naći u WIPO studiji na ovu temu, str. 51 http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_17/sccr_17_2.pdf

19 LIBER: Limitations and Exceptions in EU Copyright Law for Libraries, Educational and Research Establishments: A Basic Guide, str. 5-6 <http://libereurope.eu/wp-content/uploads/2016/10/A-Basic-Guide-to-Limitations-and-Exceptions-in-EU-Copyright-Law-for-Libraries-Educational-and-Research-FINAL-ONLINE.pdf>

20 Videti: The EU's High Level Expert Group on Digital Libraries, Report on Digital Preservation, Orphan Works and Out-of-Print Works, Selected Implementation Issues of the High Level Expert Group on Digital Libraries, str. 3,

raju. Takođe je potrebno staviti akcenat na cilj digitalizacije, odnosno očuvanje fonda i pravljenje arhive i preduzeti sve potrebne mere i korake da digitalizovan materijal ne bude zloupotrebjen za neke druge svrhe i

tako ugrozi legitimne interese autora. Termin „široko dopreti“ nikako ne sme da znači slobodno, besplatno i bez ograničenja učiniti dostupnim bilo kome, već da postupak očuvanja najefikasnije ostvari svoju svrhu.

5. LIČNA UPOTREBA

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Dozvoljeno je fizičkom licu da bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade umnožava primerke objavljenog dela za lične nekomercijalne potrebe (čime nije isključena primena člana 208. stav 1. tač. 4. i 5. ovog zakona).

Umnoženi primerci dela iz stava 1. ovog člana ne smeju se stavljati u promet niti koristiti za bilo koji drugi oblik javnog saopštavanja dela.

Odredba stava 1. ovog člana ne odnosi se na:

- snimanje izvođenja, predstavljanja i prikazivanja dela;
- trodimenzionalnu realizaciju planova za dela likovne umetnosti;
- građevinsku realizaciju dela arhitekture;
- pravljenje nove građevine po uzoru na postojeću građevinu koja je autorsko delo;
- računarske programe i elektronske baze podataka;
- umnožavanje pisanih dela u obimu cele knjige, osim ako su primerci te knjige rasprodati najmanje dve godine;
- umnožavanje notnih zapisa muzike, osim ručnim prepisivanjem.

Obeštećenje zbog korišćenja dela na način predviđen st. 1. i 2. ovog člana, autori imaju na osnovu odredaba člana 39. ovog zakona. (Član 46)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Svako objavljeno delo, osim računarskih programa i elektronskih baza podataka.

KO JE KORISNIK:

Bilo ko.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Lične nekomercijalne potrebe, pri čemu se dela ne smeju se stavljati u promet niti koristiti za bilo koji drugi oblik javnog saopštavanja dela (dakle, ne smeju se objaviti na internetu).

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Dozvoljeno je umnožavanje različitih dela na bilo kom medijumu, analogno ili digitalno, dok je umnožavanje notnih zapisa muzike moguće samo svojeručno.

Dozvola se ne odnosi na snimanje izvođenja predstave ili prikazivanja filma, na primer, kao ni na trodimenzionalnu realizaciju planova za dela likovne umetnosti, građevinsku realizaciju arhitektonskih dela, ili pravljenje nove građevine po uzoru na postojeću građevinu zaštićenu autorskim pravom. Izuzetak se ne odnosi ni na kopiranje pisanih dela u obimu cele knjige, osim ako te knjige nema na tržištu najmanje dve godine.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

21 Videti: The EU's High Level Expert Group on Digital Libraries, Report on Digital Preservation, Orphan Works and Out-of-Print Works, Selected Implementation Issues of the High Level Expert Group on Digital Libraries, str. 3,

22 R. Okediji, „The International Copyright System: Limitations, Exceptions and Public Interest Considerations for Developing Countries“, March 2006, UNCTAD - ICTSD Project on IPRs and Sustainable Development http://unctad.org/en/docs/iteipc200610_en.pdf

NAPOMENA:

Ideja koja leži iza ovog izuzetka je da umnožavanje koje neko lice praktikuje u svom domu, za svoju ličnu upotrebu, treba da bude van kontrole autora.²² U suštini, ovaj izuzetak posebno osnažuje građane pošto im omogućava da celokupna dela umnožavaju za lične potrebe. Ovo je osnova prava pristupa znanju u digitalnoj ekonomiji jer većina znanja predstavlja autorsko delo, pošto je izraženo u nekoj formi. Stoga je za građane najznačajnije da mogu da sebi naprave kopiju tog znanja za dalje izučavanje i da to mogu da učine besplatno.

Insistira se na nekomercijalnom aspektu takve upotrebe, pri čemu InfoSoc Direktiva posebno naglašava da ne smeju da postoje ni direktni ni indirektni komercijalni benefiti za korisnika (član 5(2)(b)). U preambuli InfoSoc Direktive se takođe ističe da mora biti uzeta u obzir činjenica da će digitalno umnožavanje po pravilu biti pod većom pažnjom, zbog potencijala da se takvim umnožavanjem ugrožavaju interesi autora. Takođe, pitanje je da li takvo umnožavanje ima karakter nekomercijalnosti zbog lakoće daljeg deljenja sa neovlašćenim korisnicima.

Srpski zakon ne pravi razliku između analognog i digitalnog kopiranja - oba su dozvoljena dokle god su ispunjeni svi ostali uslovi privatne upotrebe. Takođe, za razliku od nekih evropskih zemalja, srpski zakon ne

pominje članove domaćinstva i bliska lica korisnika kao učesnike privatne upotrebe. Ipak, nema razloga da u skladu sa formulacijom srpskog zakona privatna upotreba ne obuhvati i ovakvu upotrebu u privatnoj sferi, kao sferi kojoj javnost nema pristup.

Srpskim zakonom nije eksplicitno predviđen maksimalan broj umnoženih primeraka (kopija) koje korisnik sme da napravi u skladu sa ovim ograničenjem, ali je jasno da to mora biti onaj broj koji zadovoljava isključivo privatne potrebe.

Članom 208. stav 1. tačke 4. i 5. zakona su predviđeni posebni slučajevi povrede autorskog ili srodnog prava, koji se primenjuju uvek, pa i kada se korisnik oslanja na ovo ograničenje autorskog prava.

Članom 39. zakona predviđeno je posebno pravo autora da, iako ne dobijaju naknadu od korisnika dela koji delo umnožava u skladu sa ovim izuzetkom, imaju pravo na posebnu naknadu od uvoza, odnosno prodaje tehničkih uređaja i praznih nosača zvuka, slike i teksta za koje se opravdano može pretpostaviti da će biti korišćeni za takvo umnožavanje (CD, DVD, USB i slično). Ovu naknadu plaćaju proizvođači i uvoznici, a autori naknadu ostvaruju preko organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava.

6. KORIŠĆENJE SOFTVERA

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Ako je autorsko delo računarski program dozvoljeno je licu koje je na zakonit način pribavilo primerak računarskog programa da, radi sopstvenog uobičajenog namenskog korišćenja programa, bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade:

- smešta program u memoriju računara i pušta program u rad;
- otklanja greške u programu, kao i da vrši druge neophodne izmene u njemu koje su u skladu sa njegovom svrhom, ako ugovorom nije drukčije određeno;
- načini jedan rezervni primerak programa na trajnom telesnom nosaču;

- izvrši dekompilaciju programa isključivo radi pribavljanja neophodnih podataka za postizanje interoperabilnosti tog programa sa drugim, nezavisno stvorenim programom ili određenom računarskom opremom, pod uslovom da taj podatak nije bio na drugi način dostupan i da je dekompilacija ograničena samo na onaj deo programa koji je neophodan za postizanje interoperabilnosti.

Podatak dobijen radnjom iz stava 1. tačka 4. ovog člana ne sme se saopštavati drugima ili koristiti za druge svrhe, posebno za stvaranje ili plasman drugog računarskog programa kojim bi se povredilo autorsko pravo na prvom.

Radnju iz stava 1. tačka 4. ovog člana može

izvršiti neposredno lice koje je na zakonit način pribavilo primerak računarskog programa ili drugo stručno lice koje radi po njegovom nalogu. (Član 47)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Računarski programi (softveri)

KO JE KORISNIK:

Kupac softvera, odnosno korisnik licence ili stručnjak koji radi po nalogu kupca.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Radi ličnog i uobičajenog namenskog korišćenja programa.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Svako ko je na zakonit način pribavio primerak računarskog programa, odnosno licencu za njegovo korišćenje, može da kopira i instalira softver na svoj uređaj. Takođe mu je dozvoljeno da menja program da bi otklonio greške koje se pojave prilikom korišćenja, ili da vrši druge neophodne izmene u programu, u skladu sa svrhom upotrebe predviđene ugovorom (na primer, ukoliko se promene propisi koji se odnose na korišćenje programa ili se promene potrebe korisnika).

Legalnom korisniku je dozvoljeno da napravi jednu rezervnu kopiju programa na trajnom nosaču (USB, CD, eksterna memorija i sl). Takođe je dozvoljena dekompilacija programa, ali isključivo radi pribavljanja podataka neophodnih za interoperabilnost tog programa sa drugim programom ili sa računarskom opremom, ukoliko potreban podatak nije dostupan na drugi način i ukoliko je dekompilacija ograničena samo na onaj deo programa koji je neophodan za interoperabilnost.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

Izuzetak je namenjen čestim situacijama u kojima se, tokom korišćenja legalno kupljenog softvera, javljaju nepredviđene potrebe neophodne da bi program uopšte mogao da radi, ili da bi mogao da radi na način koji je u skladu sa licencom.

PRIMER

Nakon kupovine primerka programa za izradu faktura, ili licence za njegovo korišćenje, softver je potrebno instalirati na odgovarajući uređaj. Ukoliko se pojave greške u softveru, korisnik će biti prinuđen da menja i ispravlja program kako bi ga mogao dalje koristiti. Ukoliko se u međuvremenu promene zakonski propisi koji regulišu obavezne obrasce faktura, korisnik će morati da unosi izmene obrazaca u program, kako bi ga i dalje koristio u skladu sa svrhom i sa licencom.

Najzad, korisnik će možda hteti da poveže program za fakture sa programom u kom vodi evidenciju o zalihama, što će značiti da će mu biti potrebna dekompilacija softvera kako bi se pribavili podaci koji omogućavaju interoperabilno korišćenje oba programa.

Važno je napomenuti da se podatak dobijen na neki od načina dozvoljenih ovim izuzetkom, ne sme saopštavati drugima ni koristiti za druge svrhe, sem radi sopstvenog uobičajenog namenskog korišćenja programa. Ovo pravilo se posebno odnosi na izradu ili plasman drugog računarskog programa kojim bi se povredilo autorsko pravo korišćenog softvera.

7. CACHING/ BROWSING/ STREAMING

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade privremeno umnožavanje autorskog dela, pod sledećim uslovima:

- umnožavanje je prolazno ili slučajno;
- umnožavanje čini sastavni i bitni deo tehnološkog procesa;
- svrha umnožavanja je da omogući prenos podataka u računarskoj mreži između dva ili više lica preko posrednika, ili da omogućiti zakonito korišćenje autorskog dela i
- umnožavanje nema zaseban ekonomski značaj. (Član 48)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Bilo koje delo.

KO JE KORISNIK:

Svako ko učestvuje u tehnološkom procesu u kom dolazi do privremenog umnožavanja dela.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Posebna namena nije određena, ali su uslovi kumulativni i podrazumevaju da je umnožavanje prolazno ili slučajno, da čini sastavni i bitan deo tehnološkog procesa, kao i da je svrha umnožavanja da omogući prenos podataka u računarskoj mreži između dve ili više osobe preko posrednika, ili da omogućiti zakonito korišćenje autorskog dela.

Takođe, samo umnožavanje ne može da ima zaseban ekonomski značaj.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Privremeno umnožavanje.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

Formulacija izuzetka preuzeta je iz člana 5(1) InfoSoc Direktive, a njegov smisao leži u situacijama kada se, iz čisto tehničkih razloga, prilikom korišćenja interneta i sličnih tehnologija stvaraju kopije autorskih dela. U preambuli InfoSoc Direktive, tačka 33, kaže se da ovo ograničenje treba da uključi radnje koje omogućavaju pregledanje (browsing) i pohranjivanje (caching) sadržaja, uključujući i radnje koje omogućavaju efikasan rad prenosnih sistema. Izričiti uslovi predviđaju da (a) posrednik prenosa ne menja predmetne informacije koje se prenose, (b) ne upliće se u zakonitu upotrebu tehnologije za dobijanje podataka o korišćenju informacija, te da je (c) ta tehnologija u širokoj upotrebi u industriji.

Primer upotrebe dela pod ovim izuzetkom svakako je „strimovanje“ filmova, što je dozvoljeno pod uslovom da takva radnja ispunjava i sve ostale uslove za zakonitost.²³

Dakle, u pitanju je jedan vrlo limitiran izuzetak koji se odnosi na nove učesnike u tehničkim procesima. Jezik ovog ograničenja prilično je uopšten, ne koristi termine kao što su „browsing“ ili „caching“, upravo stoga da bi mogao da obuhvati sve eventualne promene koje su u toku u digitalnom okruženju i odgovarajućim tehnologijama.²⁴ U tom smislu valja ponoviti da svi uslovi propisani za primenu ovog izuzetka u jednom tehničkom procesu, moraju biti ispunjeni kumulativno.

23 Najčešća pitanja o autorskom pravu <https://euipo.europa.eu/ohimportal/web/observatory/faqs-on-copy-right-sk>

24 Šta je privremena kopija <https://copyrightblog.co.uk/2012/10/17/what-is-a-temporary-copy-and-who-cares/>

8. CITIRANJE

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade umnožavanje, kao i drugi oblici javnog saopštavanja kratkih odlomaka autorskog dela (pravo citiranja), odnosno pojedinačnih kratkih autorskih dela, pod sledećim uslovima:

- da je delo objavljeno;
- da se pomenuti delovi, odnosno kratka dela, bez izmena, integrišu u drugo delo ako je to neophodno radi ilustracije, potvrde ili reference, uz jasnu naznaku da je reč o citatu i u skladu sa dobrim običajima;
- da se na pogodnom mestu navede ko je autor citiranog dela, koji je naslov citiranog dela, kada je i gde je citirano delo objavljeno, odnosno izdato, ukoliko su ti podaci poznati. (Član 49)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Kratki odlomci autorskog dela i pojedinačna kratka autorska dela.

KO JE KORISNIK:

Bilo ko.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Radi citiranja, nije bitno u koje svrhe.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Umnožavanje i drugi oblici javnog saopštavanja su dozvoljeni, ali su uslovi izuzetka kumulativni. Naime, delo koje se citira mora biti objavljeno, citirani segmenti ili integralno delo ne smeju se menjati prilikom integracije u drugo delo, smisao integracije zaštićenog dela je ilustrovanje, potvrda ili referenca, citat je jasno naznačen i, konačno, navedeni su autor, naslov i godina/mesto izdanja, ukoliko su ovi podaci poznati.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

25 WIPO studija, str. 12.

NAPOMENA:

Prema opštem shvatanju, citat je „kratak odlomak autorskog dela“, ali je zakonska odredba dopunjena tako da obuhvata i pojedinačno kratko autorsko delo. Naime, postoje dela toliko kratka da bi njihovo dalje skraćivanje obesmisliilo citat.

Ne postoji standardna dužina dozvoljenog citata u smislu ovog izuzetka, kako se korišćenje ne bi smatralo neovlašćenim preuzimanjem delova tuđeg autorskog dela. Ovo pitanje se procenjuje u zavisnosti od konkretnih okolnosti svakog pojedinačnog slučaja. Ukoliko je u pitanju delo koje se ne može smatrati „pojedinačnim kratkim autorskom delom“, pored dužine odlomka koji se citira, potrebno je uzeti u obzir i ceo kontekst u kom se delo navodi. Ponekad će biti potrebno koristiti duže odlomke, jer korišćenjem kraćih odlomaka ne bi bilo jasno šta je to što korisnik citata želi da analizira, kritikuje, ilustruje ili referiše, kao ni celokupan smisao onoga što je autor citiranog dela hteo da kaže. Drugim rečima, korišćenje kratkih odlomaka samo skraćivanja radi može preneti iskrivljenu ili pogrešnu sliku autorovog izraza.²⁵

Zakon u svojim odredbama ne sužava konkretnu svrhu citiranja, sem što kaže da se citat intergiše u novi sadržaj radi ilustracije, potvrde ili reference. Kako je ovaj izuzetak regulisan članom 10(1) Bernske konvencije, iz njenih pripremljenih materijala i studija se može videti da su njime svakako obuhvaćena citiranja u naučne, kritičke, informativne ili obrazovne svrhe. Tokom vremena su se ove oblasti proširile na političko delovanje, umetnost i zabavu.

Danas, bar prema našem zakonu, nije od presudne važnosti u kojoj se od ovih ili nekih drugih oblasti citiranje vrši, manje-više je usvojeno načelo da se citiranje ne može ograničiti nekim konačnim spisakom dozvoljenih namena.²⁶ Ali je bitno se ispune svi zakonski uslovi za upotrebu ovog izuzetka, uključujući i opšte pravilo iz tripartitnog testa da obim citiranja dela mora biti opravdan, tj. ne sme biti u suprotnosti sa normalnim iskorišćavanjem dela niti sme nerazumno vredati legitimne interese autora.

Ovaj izuzetak autorskih prava regulisan je članom 5(3)(d) InfoSoc Direktive. Evropski sud pravde bavio se pitanjem da li sadržaj u kome se koristi citat, sam po sebi mora biti novo autorskog delo. Odgovor je bio negativan. Sud je procenio da je svrha ovog izuzetka ravnoteža između slobode izražavanja i legitimnih prava autora da eksploatišu svoje delo. Sužavanje izuzetka samo na slučajeve kada se citat koristi u novom autorskom delu, neopravdano bi ograničilo slobodu izražavanja koja se izuzetkom štiti dok, sa druge strane, nikako ne menja poziciju autora citiranog dela.²⁷

PRIMER

Pravo citiranja razmatrao je Vrhovni kasacioni sud u presudi Rev 2676/11 od 30.06.2010. godine: „Navedenom presudom odbijena je kao neosnovana revizija tuženog izjavljena protiv Presude Vrhovnog suda u Srbije, br. Gž-43/08 od 23.07.2009. godine. Navedenom presudom Vrhovnog suda Srbije utvrđeno je da je tuženi povredio moralna prava tužioca na taj način što je tuženi izdao publikaciju [...] u ediciji [...], koju zbirku najvećim delom sačinjavaju citati i odlomci iz originalnih članaka i komentara tužioca koji su nastali

i javno objavljeni u periodu od 1976. do 2004. godine. Uz citate je naveden izvor iz koga su odlomci preuzeti. Tužilac nije dao dozvolu, niti je učestvovao u izradi ove zbirke. Citat predstavlja deo teksta doslovno prenesen iz drugog spisa, koji se kao takav upotrebljava kako bi se tekstu dao poseban kvalitet. Autor teksta citat koristi kako bi potvrdio svoje mišljenje ili ukazao da postoje i druga mišljenja. Citati predstavljaju deo pisanog autorskog dela, moraju se uklapati u tekst i sa njim činiti jedinstvo. Po oceni Vrhovnog kasacionog suda korišćeni citati nisu integrisani u osnovni tekst (jer čine većinu delu navedene zbirke), već je od njih napravljena cela zbirka. Upravo u tome se sastoji povreda moralnih autorskih prava tužioca, jer je tuženi bez njegove saglasnosti sakupio odlomke iz njegovih autorskih dela i objavio ih. Osim toga, citati su po oceni ovog suda istrgnuti iz konteksta i na taj način povredene su odredbe iz čl. 16 i 17 Zakona o autorskim pravima i srodnim pravima.“

9. SNIMANJE U SOPSTVENOJ EMISIJI

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Organizaciji za radiodifuziju koja ima dozvolu za emitovanje dela, dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade da snimi sopstvenim sredstvima to delo na nosač zvuka ili nosač slike, odnosno nosač zvuka i slike radi emitovanja u sopstvenoj emisiji.

Snimak dela iz stava 1. ovog člana mora biti izbrisan najdocnije u roku od 90 dana po

emitovanju dela.

Snimak dela iz stava 1. ovog člana može biti sačuvan u zvaničnoj javnoj arhivi ako ima dokumentarnu vrednost.

Delo snimljeno u skladu sa odredbom stava 1. ovog člana ne sme se ponovo emitovati bez dozvole autora. (Član 50)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Dela koja se mogu emitovati.

²⁶ WIPO studija, str. 12.

²⁷ Case C-145/10 Eva-Maria Painerv Standard VerlagsGmbH and others <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?&num=C-145/10>; paragraf 137: „U svetlu iznetih razmatranja, odgovor na pitanje 2(a) glasi da se Član 5(3)(d) Direktive 2001/29, u svetlu Člana 5(5) iste direktive, mora tumačiti tako da ne ometa njegovu primenu pri čemu novinarski izveštaj koji citira delo ili drugi zaštićeni predmet nije književno delo zaštićeno autorskim pravom.“

KO JE KORISNIK:

Radio i televizija sa dozvolom za emitovanje.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Radi emitovanja u sopstvenoj emisiji.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Snimanje dela sopstvenim sredstvima na odgovarajuće nosače, pod uslovom da se delo izbrise najkasnije u roku od 90 dana od dana emitovanja. Snimljeno delo ne sme se ponovo emitovati bez dozvole autora.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

10. 2D UMNOŽAVANJE DELA DOSTUPNIH U JAVNOM PROSTORU

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade dvodimenzionalno umnožavanje, stavljanje u promet tako umnoženih primeraka, kao i drugi oblici javnog saopštavanja dela koja se trajno nalaze izložena na ulicama, trgovima i drugim otvorenim javnim mestima. (Član 51)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Dela koja se trajno nalaze izložena na ulicama, trgovima i drugim otvorenim javnim mestima.

KO JE KORISNIK:

Bilo ko.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Bez određene namene.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Dvodimenzionalno umnožavanje, stavljanje

NAPOMENA:

Izuzetak se odnosi samo na kratkotrajne i prolazne snimke koji nastaju u radu radija i televizije.

Zakon ostavlja mogućnost da snimak dela na koje se odnosi ovaj izuzetak ne mora biti brisan u roku od 90 dana od emitovanja, odnosno može biti sačuvan u zvaničnoj javnoj arhivi, pod uslovom da ima dokumentarnu vrednost. Dakle, arhiviranje je moguće samo u arhivama koje su javne i samo za ona dela koja imaju dokumentarnu vrednost.

Ovo ograničenje je predviđeno i članom 11bis(3) Bernske konvencije, iako je tokom godina izgubilo na praktičnom značaju jer radiodifuzne organizacije po pravilu ovo pitanje rešavaju na ugovornoj osnovi.²⁸

u promet tako umnoženih primeraka i drugi oblici javnog saopštavanja.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

Ovaj izuzetak je na snazi u slučaju izrade razglednica, plakata, majica i sličnih, dvodimenzionalnih prikaza spomenika, građevina i drugih autorskih dela koja se nalaze u javnom prostoru.

Kolokvijalni naziv izuzetka predviđenog članom 5(3)(h) InfoSoc Direktive je „pravo panorame“. Za razliku od nekih evropskih zemalja, zakon u Srbiji ne ograničava ovaj izuzetak nekomercijalnom upotrebom, pa se predmeti izrađeni pod ovim izuzetkom mogu prodavati radi profita.

²⁸ R. Okediji, str. 22.

11. IZLOŽBENI KATALOZI

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Za potrebe izrade kataloga javnih izložbi ili javnih prodaja dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade odgovarajuće umnožavanje izloženih dela i stavljanje u promet tako umnoženih primeraka. (Član 52)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Dela izložena na javnim izložbama i na javnim prodajama.

KO JE KORISNIK:

Svako ko izrađuje kataloge javnih izložbi ili javnih prodaja.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Isključivo za potrebe izrade kataloga javnih izložbi ili javnih prodaja.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Umnožavanje i stavljanje u promet umnoženih primeraka.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

Za razliku od zakona u Srbiji koji dozvoljava stavljanje u promet kataloga, bez napomene da to mora biti u nekomercijalne svrhe, članom 5(3)(j) InfoSoc Direktive predviđeno je da umnožavanje radi promocije izložbe ili prodaje može biti samo nekomercijalno. Dakle, ovaj izuzetak je širi u našem zakonu nego u InfoSoc Direktivi.

12. DEMONSTRACIJA AUDIO VIZUELNIH UREĐAJA

ZAKONSKA DEFINICIJA:

U prodavnicama, na sajmovima i drugim mestima gde se demonstrira rad uređaja za snimanje, reprodukovanje i prenos zvuka i slike dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade umnožavanje dela na nosač zvuka i slike, javno saopštavanje dela sa tog nosača, kao i javno saopštavanje dela koje se emituje, ali samo u meri u kojoj je to neophodno za demonstriranje rada uređaja.

Snimci koji se načine na osnovu odredbe stava 1. ovog člana moraju se bez odlaganja brisati. (Član 53)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Dela koja se mogu preneti na odgovarajuće nosače i dela koja se mogu emitovati.

KO JE KORISNIK:

Demonstratori uređaja za snimanje, reprodukovanje i prenos zvuka i slike u prodavnicama, na sajmovima i slično.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Demonstriranje rada uređaja, provera njihove tehničke ispravnosti, samo u meri u kojoj je to neophodno.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

- Umnožavanje dela na nosač zvuka i slike.
- Javno saopštavanje dela sa tog nosača.
- Javno saopštavanje dela koje se emituje.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

U članu 5(3)(i) InfoSoc Direktive pominje se i upotreba radi popravke uređaja i opreme, koja se u našem zakonu ne pominje izričito. Ipak, formulacija „demonstriranje rada” dovoljno je široka da obuhvati i demonstraciju rada uređaja tokom i nakon popravke.

13. OSOBE SA INVALIDITETOM

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Za potrebe osoba sa invaliditetom, dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade, umnožavanje i stavljanje u promet autorskog dela, ako to delo ne postoji u traženom obliku, ako je njegova upotreba u direktnoj vezi sa invaliditetom tih osoba i u obimu koji zahteva određena vrsta invaliditeta i ako to umnožavanje i stavljanje u promet nije učinjeno radi ostvarivanja posredne ili neposredne imovinske koristi. (Član 54)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Bilo koje objavljeno delo koje nije preneto format prilagođen osobama sa invaliditetom.

KO JE KORISNIK:

Bilo ko.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Uslovi korišćenja pod ovim izuzetkom su kumulativni i podrazumevaju da je upotreba dela u direktnoj vezi sa invaliditetom, i to u obimu koji zahteva određena vrsta invaliditeta. Izričito se zabranjuje umnožavanje i stavljanje u promet radi ostvarivanja posredne ili neposredne imovinske koristi.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Dozvoljena je prerada autorskog dela u meri u kojoj se prilagođava osobama sa određenom vrstom invaliditeta. Umnožavanje i stavljanje u promet je dozvoljeno bez ostvarivanja posredne ili neposredne imovinske koristi.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

U pitanju je izuzetak koji se po pravilu nalazi u međunarodnim ugovorima, s obzirom na to da prevazilazi oblast autorskog prava, već zadire u opšta načela ljudskih prava.

InfoSoc Direktiva u članu 5(3)(b) takođe predviđa da države članice mogu primeniti ograničenja prava autora u cilju upotrebe dela u korist lica sa invaliditetom, ukoliko je to korišćenje u direktnoj vezi sa invaliditetom, nekomercijalne prirode, i to u meri koja odgovara konkretnom invaliditetu.

Izrada knjiga na Brajevom pismu ili u audio-formatu, neki su od primera primene ovog izuzetka. Na ovaj izuzetak se posebno mogu osloniti javne biblioteke, kako bi svoj fond učinile dostupnim što širem krugu publike, uključujući osobe sa invaliditetom.

Korisnici ovog izuzetka, osim biblioteka, mogu biti i druge javne ustanove ili udruženja osoba sa invaliditetom, humanitarne inicijative, privatna preduzeća i pojedinci. Međutim, osim eventualnog pokrivanja troškova tehničke izrade preradenog dela i sličnih nužnih troškova, izuzetak se ne može zloupotrebljavati za ostvarenje profita, posredno ili neposredno.

14. PARODIJA / KARIKATURA - PRERADA ZA LIČNE POTREBE - PRERADA ZBOG PRIRODE DELA ILI NAČINA KORIŠĆENJA

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Dozvoljena je slobodna prerada objavljenog autorskog dela ako se radi o:

- parodiji ili karikaturi, ako to ne stvara zabunu ili ne može dovesti do stvaranja zabune u pogledu izvora dela;
- preradi dela za lične potrebe koja nije namenjena i nije dostupna javnosti;
- preradi u vezi sa dozvoljenim korišćenjem dela, koja je prouzrokovana samom prirodom ili načinom tog korišćenja. (Član 54a)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Sva objavljena dela.

KO JE KORISNIK:

Bilo ko.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Satirična obrada dela kroz parodiju ili karikaturu, pod uslovom da je jasno o kom izvornom delu je reč. Prerada dela koja nije javno dostupna. Prerada dela za koje postoji pravo korišćenja, a koje se ne može koristiti bez prerade - na primer, dnevne novine ograničene mogućnostima štampe, prebacije fotografiju u boji u crno-belu tehniku.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Prerada dela.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

Zakon ne definiše parodiju ili karikaturu, pa se u svakom konkretnom slučaju procenjuje da li se ovakva obrada u stvari koristi kao izgovor za neovlašćenu upotrebu zaštićenog autorskog dela.

U žanrovskom smislu, parodija je ismevanje drugog dela i ima dugu tradiciju u mnogim svetskim kulturama, preuzimajući ulogu društvene kritike i komentara. Parodija dela nedvosmisleno se odnosi na ciljano delo, dok je njena svrha očigledno različita od svrhe originalnog dela.

Budući da je transformacija bitan pravni element ovog izuzetka, ne postoje definitivna pravila o tome koliko autorskog dela može da bude iskorišćeno.²⁹

Od koristi može biti praksa Evropskog suda pravde, koji je u tumačenju člana 5(3)(k) InfoSoc Direktive na sledeći način dao definiciju i osnovne elemente parodije: „Bitna obeležja parodije [su], s jedne strane, pozivanje na postojeće delo uz prikazivanje značajnih razlika u odnosu na njega i, s druge strane, izražavanje humora ili ismevanja“. Prema praksi Evropskog suda pravde parodija ne mora imati sopstvenu originalnost kao obeležje. Drugim rečima, originalnost parodije se sastoji samo u tome da sadrži značajne razlike u odnosu na izvorno delo koje je predmet parodije, a ne i dodatne elemente originalnosti.³⁰

Osim ekonomskih, ovde su u pitanju i moralna prava autora originalnog dela, suprotstavljena slobodi izražavanja autora parodije. Koliko je tanka linija između parodije i neznatnih izmena originalnog dela često su razmatrali američki sudovi, u sporovima vezanim za muzičku umetnost.

U presudi u slučaju Campbell v. Acuff-Rose Music, Vrhovni sud SAD je naveo da parodija predstavlja „korišćenje određenih eleme-

nata prethodno stvorenog autorskog dela u cilju stvaranja novog dela, koje u jednom svom segmentu komentariše prvobitno autorsko delo, te da je ovaj komentar u stvari osnova za dozvoljeno korišćenje starijeg dela”.³¹

15. BAZA PODATAKA

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Ovlašćeni korisnik objavljene baze podataka ili njenog umnoženog primerka može slobodno da umnožava ili preradi tu bazu podataka ako je to potrebno radi pristupa njenom sadržaju i redovnog korišćenja tog sadržaja. Ako je korisnik ovlašćen samo za deo baze podataka, dozvoljeno mu je umnožavanje i prerada samo tog dela.

Odredbe ugovora koje su u suprotnosti sa stavom 1. ovog člana su ništave. (Član 54b)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Objavljena baza podataka, ili deo baze podataka.

KO JE KORISNIK:

Ovlašćeni korisnik objavljene baze podataka ili njenog umnoženog primerka.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Pristup sadržaju baze podataka ili delu baze za koji je korisnik ovlašćen; redovno korišćenje sadržaja baze,

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Umnožavanje ili prerada baze ili dela baze podataka za koji je korisnik ovlašćen.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

Izuzetak podrazumeva situacije u kojima zaposleno osoblje, pretplatnici ili korisnici sa nekom drugom vrstom ovlašćenja, žele da pristupe nekoj bazi podataka, odnosno da je koriste. Uredaj sa kog ulaze u bazu, prilikom svakog pristupa i pregleda podataka, automatski pravi kopije i obrađuje podatke koji se pregledaju.

Predviđen je za baze podataka zaštićene autoskim pravom na koje se, zbog njihovih osobnosti, ne odnosi opšti izuzetak privatnog kopiranja.

Korisnik ima pravo da se pozove na ovaj izuzetak čak i ukoliko je prethodno potpisao ugovor čije su odredbe u suprotnosti sa izuzetkom. Takav ugovor bi bio pravno nevažeći.

29 Autorska prava i fer korišćenje http://wiki.sharedefense.org/index.php?title=Autorska_prava_i_fer_kori%C5%A1%C4%87enje&veaction=edit

30 Case C-201/13 Johan Deckmyn and Vrijheidsfonds VZW v Helena Vandersteen and Others <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-201/13>

31 Campbell v. Acuff-Rose Music, Inc. 510 U.S. 569 (1994): „Ne bi trebalo da olakšavamo muzičarima iskorišćavanje postojećih dela, da bi zatim tvrdili kako je njihovo izvodenje u stvari važan komentar originala. Skoro svaka obnovljena moderna verzija poznate kompozicije mogla bi proći kao 'komentar naivnosti originala' [...] usled razlike u stilu ili zato što bi bilo zabavno čuti kako stara melodija zvuči u novom žanru. Sama pomisao na rep verziju Betovenove Pete simfonije ili neke kantri pesme, izaziva osmeħ. Ako dozvolimo da se svaka transformacija kvalifikuje kao parodija, međutim, oslabićemo zaštitu autorskog prava.”

16. SLUČAJNA UPOTREBA DELA

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Objavljena dela koja predstavljaju nebitan sastojak u odnosu na glavno delo u koje su uključena ili u odnosu na stvar sa kojom se zajedno koriste, u slobodnoj su upotrebi pri iskorišćavanju takvog glavnog dela ili takve stvari. (Član 54v)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Ranije objavljena autorska dela, samo ukoliko su nebitan sastojak novog autorskog dela u koji su uključena.

KO JE KORISNIK:

Autori onih dela koja u sebi sadrže objavljena dela drugih autora kao nebitan sastojak; korisnik stvari koja se koristi zajedno sa objavljenim delom kao nebitnim sastojkom.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Razni oblici korišćenja glavnog dela ili stvari sa kojom se ranije objavljena dela zajedno koriste.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Potpuno slobodna upotreba.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Ne.

NAPOMENA:

Ovaj izuzetak predviđen je članom 5(3)(i) InfoSoc Direktive koji pokriva „slučajno/propratno uključivanje dela ili drugog predmeta zaštite u drugi materijal”. Prema evropskoj praksi, ovaj izuzetak bi pokriva

situacije kada, recimo, u televizijskom prilogu u kadar uđe neko delo zaštićeno autorskim pravom (slika na bilbordu) ili kada se, prilikom snimanja dokumentarnog filma, u pozadini slučajno čuje zaštićeni audio-snimak.³²

Još uvek ne postoji praksa Evropskog suda pravde na temu ovog izuzetka koja bi razjasnila kriterijum slučajnosti. U međuvremenu, izjasnio se nemački sud u slučaju koji se tiče fotografije za katalog salona nameštaja, a na kojoj je osim nameštaja bila prikazana i slika drugog autora. Autor slike je tvrdio da se prikazivanje njegovog dela na takav način ne može obuhvatiti izuzetkom slučajne upotrebe dela, što je sud i potvrdio. Argumentacija suda se zasnivala na dva kriterijuma: (a) zamenjivost: da li glavno delo može da ostane u suštini isto ako se slučajno upotrebjeno delo zameni nekim drugim, ili potpuno isključi iz glavnog, i (b) nezavisnost koncepta glavnog dela: prosečnom posmatraču mora biti jasno da koncept glavnog dela nije uslovljen sporednim delom koje se u tom konceptu našlo uzgred - što, po pravilu, nije slučaj sa fotografijama za koje se pravi poseban raspored predmeta, nasuprot fotografisanju bez unapred pripremljene postavke.³³

Za razliku od InfoSoc Direktive, zakon u Srbiji ne zahteva da uključivanje u glavno delo ili stvar bude slučajno, što bi moglo da znači da bi i namerno uključivanje drugog dela kao nebitnog sastojka moglo da bude obuhvaćeno ovim izuzetkom. S druge strane, važno je da kriterijum nebitnog sastojka zaista bude poštovan.

Iako naš zakon ne sadrži kriterijum slučajnosti već kriterijum nebitnosti, ovaj izuzetak se svakako ne sme zloupotrebiti namernim uključivanjem elemenata drugog autorskog dela koji bitno doprinose glavnom delu.

³² InfoSoc Direktiva i slučajno uključivanje <http://tinyurl.com/jzgtg2b>

³³ Slučaj fotografije za sajam nameštaja (eng) <http://kluwercopyrightblog.com/2015/09/24/incidental-inclusion-of-works-mere-incidental-relevance-of-the-exception-according-to-the-german-bundesgerichtshof/>; presuda nemačkog suda (ger) <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=aed027f45eafdc14baa1cbff49183857&nr=71060&pos=0&anz=1>

PRAVO ISKORIŠĆAVANJA DELA BEZ DOZVOLE ALI UZ OBAVEZU PLAĆANJA AUTORSKE NAKNADE (ZAKONSKA LICENCA)

PRAVO ISKORIŠĆAVANJA DELA BEZ DOZVOLE AUTORA ALI UZ OBAVEZU PLAĆANJA AUTORSKE NAKNADE (ZAKONSKA LICENCA)

PRAVO ISKORIŠĆAVANJA DELA BEZ DOZVOLE ALI UZ OBAVEZU PLAĆANJA AUTORSKE NAKNADE (ZAKONSKA LICENCA)

1. UMNOŽAVANJE DELA U SVRHE NASTAVE I ISTRAŽIVANJA

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Bez dozvole autora, a uz obavezu plaćanja autorske naknade, dozvoljeno je, u obliku zbirke namenjene nastavi, ispitu ili naučnom istraživanju, umnožavanje na papiru ili sličnom nosaču, putem fotokopiranja ili bilo kojeg oblika fotografske ili slične tehnike koja daje slične rezultate, odlomaka objavljenih autorskih dela, pojedinačnih kratkih objavljenih autorskih dela u oblasti nauke, književnosti i muzike ili pojedinačnih objavljenih autorskih dela fotografije, likovne umetnosti, arhitekture, primenjene umetnosti, industrijskog i grafičkog dizajna i kartografije ako se radi o objavljenim delima više različitih autora, osim ako to autor izričito ne zabrani.

Odredba stava 1. ovog člana ne odnosi se na notni zapis muzike. (Član 55)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Samo odlomci dela, bez obzira iz koje su oblasti. Celokupna dela mogu se koristiti ukoliko je reč o kratkim delima i to samo iz oblasti nauke, književnosti i muzike. Takođe, mogu se koristiti integralna dela fotografije, likovne umetnosti, arhitekture, primenjene umetnosti, industrijskog i grafičkog dizajna i kartografije.

Podrazumeva se da se ovi odlomci ili kratka integralna dela predstavljaju zajedno, kao namenska zbirka, te da je reč o već ob-

javljenim delima različitih autora.

Notni zapisi muzike nisu obuhvaćeni ovim izuzetkom.

KO JE KORISNIK:

Svako ko učestvuje u nastavi, ispitu ili naučnom istraživanju.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Samo za potrebe sprovođenja nastave, polaganja ispita ili naučnog istraživanja.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Umnožavanje na papiru ili sličnom nosaču, fotokopiranjem, fotografskom ili sličnom tehnikom koja daje slične rezultate.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

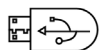
Da.

NAPOMENA:

Priručnici, vežbanke, zbirke ispitnih pitanja, neki su od primera na koje se odnosi ovaj izuzetak. Delo se ne može koristiti u ove svrhe ako je autor izričito zabranio upotrebu svog dela na takav način.

Za razliku od izuzetka namenjenog ko-

rišćenju dela u obrazovanju, koji omogućava korišćenje dela bez dozvole i bez nadoknade, ovaj izuzetak predviđa plaćanje naknade.

2. PREUZIMANJE I PRENOŠENJE ČLANAKA

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Bez dozvole autora, a uz obavezu plaćanja autorske naknade, dozvoljeno je sredstvima javnog obaveštavanja umnožavanje, stavljanje u promet primeraka, kao i drugi oblici javnog saopštavanja članaka koji su objavljeni u drugim sredstvima javnog obaveštavanja, pod uslovom da se ti članci odnose na tekuća ekonomska, politička ili verska pitanja, a da autor to nije izričito zabranio. (Član 56)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Tekstovi objavljeni u novinama, časopisima i drugim štampanim sredstvima javnog obaveštavanja (pamfleti, plakati itd).

KO JE KORISNIK:

Mediji ali i sva neregistrovana sredstva javnog obaveštavanja (pamfleti, plakati itd).

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Namena koju ovaj izuzetak ima u vidu jeste javno obaveštavanje o aktuelnim pitanjima ekonomije, politike ili vera, ako autor nije izričito zabranio upotrebu svog dela.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Svaki oblik javnog saopštavanja.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Da.

NAPOMENA:

Ovo ograničenje je predviđeno članom 10bis(1) Bernske konvencije kao neobavezno ograničenje, što znači da države potpisnice ne moraju da ga implementiraju. Plaćanje autorske naknade nije regulisano, već je ostalo na državama potpisnicama da ga regulišu. Naš zakon je ograničenje usvojio kao jedan od slučajeva zakonske licence, dakle uz obavezu plaćanja naknade autoru.

Za razliku od izuzetka koji se odnosi na informisanje putem medija, ovo ograničenje obuhvata sva sredstva javnog obaveštavanja, ne samo registrovane medije.

Član 10bis(1) Bernske konvencije je širi, jer se ne odnosi samo na „članke koji su objavljeni u drugim sredstvima javnog obaveštavanja“, već i na „emitovana dela iste vrste“. Međutim, po zakonu Srbije, ovaj izuzetak se ne bi mogao primeniti na emisije, već samo na članke.

Ovaj izuzetak je zasnovan na idealu slobode govora, odnosno kritike i komentarisanja aktuelnih tema od značaja za društvo. Predviđen je Bernskom konvencijom da bi osnažio princip slobode štampe, kao neophodne komponente slobode govora, kao i jačanja svesti javnog mnjenja i širenja znanja.³⁴

3. 3D UMNOŽAVANJE DELA DOSTUPNIH U JAVNOM PROSTORU

ZAKONSKA DEFINICIJA:

Bez dozvole autora, a uz obavezu plaćanja autorske naknade, dozvoljeno je trodimenzionalno umnožavanje dela koja su trajno izložena na ulicama, trgovima i drugim otvorenim javnim mestima, kao i stavljanje u promet tih primeraka, osim ako se:

- primerak dela skulpture dobija otiskom iz originalnog kalupa iz kojeg je dobijen i primerak koji je trajno izložen na otvorenom javnom mestu ili iz kalupa koji je načinjen otiskivanjem sa primerka dela skulpture;
- pravi nova građevina po uzoru na postojeću građevinu;
- proizvod oblikuje prema delu primenjene umetnosti. (Član 57)

NA KOJA DELA SE ODNOSI PRAVO KORIŠĆENJA:

Dela koja su trajno izložena u javnom prostoru: skulpture, građevine, dela primenjene umetnosti.

KO JE KORISNIK:

Bilo ko.

ZA KOJE NAMENE SME DA SE KORISTI DELO:

Bez određene namene.

KOJI JE OBIM KORIŠĆENJA (NA KOJE NAČINE SE ISKORIŠĆAVA DELO):

Trodimenzionalno umnožavanje i stavljanje u promet primeraka dela.

DA LI SE PLAĆA NAKNADA:

Da.

NAPOMENA:

Ovaj izuzetak ne važi za slučaj da se za umnožavanje koristi originalan kalup ili otisak originalnog dela, ako se pravi nova građevina po uzoru na postojeću ili proizvod dizajna prema delu primenjene umetnosti.

Kao primer kada je ovaj izuzetak na snazi mogu poslužiti figurice Ajfelovog tornja, beogradskog Pobednika, modeli poznatih građevina izvedeni u različitim materijalima, i slični predmeti koji se obično koriste za izradu suvenira.

Za razliku od dvodimenzionalnog umnožavanja dela dostupnih u javnom prostoru, koje se može vršiti bez dozvole i bez naknade, za 3D umnožavanje nije potrebna dozvola ali se naknada plaća - autoru, ukoliko je živ, naslednicima ili drugim nosiocima autorskog prava na konkretno delo.

ZAKLJUČAK

ZAKLJUČAK

ZAKLJUČAK

Brojni su izuzeci za korišćenje autorskih dela bez naknade i dozvole autora i često nije jednostavno protumačiti zakonske odredbe koje ih opisuju. Imajući u vidu brzinu razmene informacija u digitalnom okruženju i karakteristike remiks kulture koja preovladava na internetu, pojedini izuzeci mogu dovesti do zabune. U nekim slučajevima korisnici teško mogu da utvrde koji od izuzetaka pruža mogućnost slobodne upotrebe nekog autorskog dela - na primer, da li se parodija može koristiti i u edukativne svrhe.

Srbiji predstoji reforma standarda autorskih prava u okviru procesa pridruživanja Evropskoj uniji, u kojoj je u toku reforma ove oblasti, što može otvoriti prostor za uvođenje novih izuzetaka ili sužavanje postojećih.

Složena oblast koja prolazi kroz značajne promene otvara mnoge rizične situacije za neupućenog korisnika. Prilikom komercijalne upotrebe autorskih dela treba biti naročito obazriv.

Kao poučan primer mogu poslužiti tužbe za povredu autorskih prava protiv pojedinih domaćih medija, zbog korišćenja fotografija bez dozvole. Problem je stigao i do parlamenta u vidu predloga autentičnog tumačenja prema kom se „rutinske“ fotografije više ne bi smatrale autorskim delom, te za njihovo korišćenje ne bi bila potrebna dozvola i naknada. Predlog, srećom, nije usvojen.³⁵

Osetljiva ravnoteža između interesa svih građana da slobodno učestvuju u razmeni informacija s jedne, i zaštite imovinskih i moralnih prava stvaralaca autorskih dela s druge strane, predstavlja ogledalo razvoja jednog društva. Uz nešto više znanja o ovoj dinamici, prava i slobode svakog od nas biće sigurnija.

³⁵ Odbrana fotografija <http://www.shareconference.net/sh/defense/sta-dalje-posle-odbrane-fotografija>

